

ПРО РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: сучасні наукові погляди на сучасні проблеми

19-20 жовтня 2009 р. в Інституті економіки промисловості НАН України (ІЕП НАН України, м. Донецьк) відбулася міжнародна науково-практична конференція “Розвиток національної промисловості у сучасному контексті: пріоритети, проблеми, регулювання”. Її підготовку та проведення здійснено в рамках відзначення 50-річчя інституту як наукової установи. Представницьке зібрання вчених-економістів з різних установ і закладів України та Російської Федерації віддзеркалило сучасний стан співпраці у дослідженні проблем промисловості, сприяло обміну концептуальними ідеями та методичним інструментарієм, конкретизації найактуальніших напрямів подальшого наукового пошуку. До учасників конференції з привітальним словом звернувся Український союз промисловців і підприємців, що ще раз підтвердило наявність практичного інтересу до наукових розробок, який має бути задоволений на основі забезпечення високої якості наукової продукції, розвитку всебічного співробітництва науки та бізнесу.

У роботі конференції взяли участь понад 140 науковців, у т.ч. понад 20 – з інших міст України, 24 доктора та 66 кандидатів наук, понад 30 – молоді дослідники, які ще тільки працюють над здобуттям високої наукової кваліфікації. Водночас для публікації у збірнику матеріалів конференції свої тези подали майже дві сотні авторів за декількома проблемними напрямами, які пропонувалися для розгляду як провідні. Серед найбільш активних учасників конференції слід відзначити такі організації, як ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України” (м. Київ), Донецький національний університет, Донецький національний технічний університет, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Академія економічних наук України і Донецька торгово-промислова палата. Це дає уявлення про значні масштаби

дослідницького потенціалу, сконцентрованого на вивченні проблем промислового виробництва в Україні. Треба сподіватися, що він буде якнайшвидше ефективно реалізований у розв’язанні існуючих проблем вітчизняної промисловості з метою виходу її з кризи та подальшого зростання.

Організатори ставили за *мету конференції* обмін науковими ідеями та практичним досвідом щодо розв’язання актуальних проблем промислового виробництва на сучасному етапі соціально-економічного розвитку та міжнародної економічної співпраці України; створення передумов для координації та інтеграції творчих потенціалів науки, освіти і виробництва; опрацювання рекомендацій і пропозицій для органів державної влади та управління з питань системних перетворень у промисловому секторі для вирішення проблем підвищення його ефективності й конкурентоспроможності.

На конференції працювали три секції: тенденції, проблеми та перспективи промислового розвитку; фінансово-економічне регулювання розвитку промисловості; моделювання та інформаційне забезпечення розвитку промислового виробництва.

Наукову дискусію учасникам конференції пропонувалося зосередити на таких *науково-практичних проблемах*:

стратегічні пріоритети розвитку національної промисловості в сучасному світогосподарському контексті;

проблеми і перспективи розвитку промислових виробництв і ринків в умовах СОТ, регіональної інтеграції та глобальної конкуренції;

тенденції і перспективи інституційних перетворень у промисловості;

проблеми підприємництва у промисловій сфері;

пріоритети й інструменти грошово-кредитного, бюджетно-податкового та

валютного регулювання промислової діяльності;

екологічне регулювання у промисловості;

моделювання соціально-економічних процесів та інформаційні технології в соціально-економічних системах;

моделі і механізми управління промисловими підприємствами.

Перший день роботи конференції проходив у режимі пленарного засідання, на якому було представлено двадцять доповідей провідних фахівців із різних дослідницьких установ, вищих навчальних закладів, бізнесу. Наступного дня на об'єднаному секційному засіданні наукову дискусію було продовжено відповідно до тематичних напрямів конференції.

Вступна доповідь **акад. НАН України директора ІЕП НАН України О.І. Амоші “Проблеми промислового розвитку: підсумки та перспективи наукових досліджень”** була присвячена ретроспективному аналізу тематики та творчих здобутків колективу інституту за п'ятдесят років існування. Ще раз акцентовано увагу на *актуальності виконуваних робіт*, котрі, як правило, мали і мають не тільки теоретичну цінність, але й конкретне прикладне спрямування для поліпшення процесів виробництва й управління у сфері промисловості на всіх рівнях – від підприємства до міністерства.

Важливими особливостями роботи інституту була *пріоритетна орієнтація на регіональні проблеми та постійні творчі зв'язки з промисловими міністерствами, об'єднаннями і підприємствами*. Це сприяло наявності солідного портфеля господарських договорів на проведення наукових досліджень.

Інститут першим розпочав розробку питань *комплексного економічного аналізу резервів і перспектив розвитку великого промислового регіону*, основних напрямів підвищення ефективності виробництва Донецької області, розробку в регіоні *планів комплексного економічного і соціального розвитку регіонів та комплексної програми науково-технічного прогресу* на тривалу перспективу. На принципово новий рівень

були поставлені дослідження проблем *удосконалення управління виробництвом*, що базувалися на розробці генеральних схем управління провідними галузями промисловості і народним господарством країни, впровадженні нових організаційних структур управління, широкому використанні економіко-математичних методів і автоматизованих систем управління.

Фундаментального опрацювання набули *економічні проблеми охорони праці* в промисловості, а також інші аспекти *ефективного використання трудового потенціалу* в галузі.

Значний науковий внесок зроблений фахівцями інституту при дослідженні проблем *удосконалення управління процесами використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища*, зокрема щодо методів економічної оцінки рекультивациі земель, утилізації відходів та оцінки збитків від промислових викидів та відходів.

Серед найбільш значних фундаментальних результатів досліджень вчених інституту в цей період – декілька **концепцій**: промислової політики, науково-технічної та соціальної політики України, організаційно-економічного механізму структурної перебудови та стабілізації промислового виробництва, управління державним сектором України; а також концепція і механізм забезпечення соціальної безпеки України.

На початку 2000-х років одним із важливих напрямів наукових досліджень в інституті стала розробка *науково-методичних основ розвитку податкової системи України* за рахунок удосконалення складу і структури податків, порядку їх обчислення і бухгалтерського обліку, в результаті чого було розроблено концепцію оподаткування підприємств.

Інститут традиційно приділяв увагу дослідженню *проблем галузевого розвитку*, насамперед *паливно-енергетичного та гірничо-металургійного комплексів*, котрі є базовими як у регіоні, так і в українській промисловості. Зокрема було поступово здійснено перехід від вирішення окремих

завдань для *вугільної галузі* до системного, комплексного дослідження всього кола економічних питань, що визначають енергетичну стратегію України в найближчій перспективі. Для підприємств *металургії* запропоновано методичні розробки з удосконалення управлінських процесів, а для галузевого рівня – пропозиції з поліпшення економічних та інституційних передумов розвитку металургійного виробництва з урахуванням нових ринкових умов та експортної орієнтації галузі. *Машинобудування* стало базою активних досліджень проблем конкурентоспроможності продукції, підприємства, галузі.

Подальшого розвитку та актуалізації набувають *дослідження соціальної проблематики* щодо економічного механізму реформування системи соціального захисту населення та його важливого сегмента – соціального страхування. Розроблено економічні критерії та обґрунтовано пропорції системи загальнообов'язкового державного страхування від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань з урахуванням макроекономічної ситуації в державі.

З урахуванням вимог часу щодо суттєвих змін у виробничому ресурсоспоживанні набувають розвитку дослідження з *проблем підвищення ефективності управління та формування організаційно-економічного механізму ресурсозбереження й раціонального природокористування* в екологічно небезпечних промислових регіонах.

До ювілею науковці інституту підійшли з новим науковим продуктом – *оновленими концептуальними розробками щодо вироблення і здійснення державної промислової політики України* як держави, що активно входить у світовий економічний простір, має внутрішні можливості для формування сучасного промислового виробництва та наміри бути рівноправним агентом економіки, що глобалізується. З огляду на це, пропонується бачення цільових і галузевих пріоритетів промислової політики, а також основні напрями і заходи для досягнення нових цілей промислового

розвитку. Зазначені розробки винесено для обговорення на широкий науковий загал, а також на рівень структур державної влади й управління. Колектив сподівається, що це сприятиме вдосконаленню розробок та ефективній реалізації основних пропозицій і рекомендацій.

У доповіді **чл.-кор. НАН України заст. директора ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України” (м. Київ) А.І. Даниленка “Методологічні основи фінансово-монетарного регулювання економічної діяльності”** було висвітлено широкий спектр питань, пов'язаних із фінансовими проблемами функціонування й розвитку промисловості як елемента національної економіки: особливості формування бюджету, тенденції у кредитуванні виробництва за рахунок різних джерел, дисбаланси у зовнішньоторговельній сфері та на внутрішньому ринку, причини послаблення гривні та наслідки цих процесів для економіки та ін. Доповідач запропонував шляхи подолання фінансово-монетарних проблем, зокрема на основі вдосконалення структур управління економікою, формування ефективних механізмів концентрації фінансових ресурсів та їх цілеспрямованого використання на інвестиційно-інноваційні проекти тощо.

На факторах і напрямках, котрі забезпечать підвищення результативності державної промислової політики, зупинився у своїй доповіді **“Промислова політика і заходи економічного розвитку” д.е.н. проф. М.М. Якубовський (ДУ „Інститут економіки та прогнозування НАН України”, м. Київ)**. Доповідач акцентував увагу на структурних особливостях промисловості як чинниках поглиблення її енергетичних проблем. Він відзначив також необхідність розвитку внутрішнього ринку, а також важливість забезпечення реальної взаємодії виробництва з вітчизняною наукою в інтересах прискорення інновацій та економії фінансових коштів, які витрачаються на закупівлю імпортованих технологій.

Сучасні погляди на *роль інституційного середовища* у забезпеченні економічного зростання й розвитку, зокрема

на проблему формування “ефективної держави”, виклав **д.е.н. проф. проректор Донецького національного технічного університету В.В. Дементьєв**. Із позицій інституціональної теорії було розглянуто основні проблеми формування механізмів функціонування органів влади та розробки методів оцінки ефективності їх діяльності.

На аналізі *методології сучасних течій еволюційної теорії* та її ролі у дослідженні проблем національної економіки зупинився у своєму виступі **чл.-кор. НАН України заст. директора ІЕП НАН України В.П. Вишневський**. Він підкреслив доцільність більш активного використання потенціалу цих підходів для здійснення науково-методичних розробок з проблем підвищення ефективності економіки, зокрема щодо вироблення ефективних “довгих” правил поведінки економічних агентів у промисловості як обов’язкової передумови реалізації інноваційної моделі розвитку.

Проблема структурних диспропорцій у реальному секторі національної економіки, провідним компонентом якого є промисловість, опинилася у центрі уваги **д.е.н. Л.В. Шинкарук (ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, м. Київ)**. Аналізуючи наявні негативні тенденції, науковець підкреслила їх зв’язок із квалістю процесів технологічної модернізації виробництва, зацікавленістю бізнесу у швидких прибутках, надмірною орієнтацією на експорт та ін. Значну увагу було приділено аналізу ризиків, які можуть виявити себе на сучасному етапі розвитку реального сектору національної економіки.

Проблеми капіталізації підприємств та економіки України були розглянуті у доповіді **д.е.н. проф. І.П. Булеєва (ІЕП НАН України, м. Донецьк)**. Зупинившись на її теоретичних та практичних аспектах, доповідач запропонував базові заходи, реалізація яких дозволила б досягти необхідних для розвитку характеристик капіталізації. Серед них – розвиток внутрішнього фондового ринку, “відкриття” ЗАТ, удосконалення оцінок вартості підприємств та ін.

Панорамну картину *кризових тенденцій у промисловості України* на тлі інших економік надав учасникам

конференції **д.е.н. проф. завідувач кафедри Ю.В. Макогон (Донецький національний університет)**. Доповідач не тільки дослідив усі основні прояви і нюанси цих процесів, але й зупинився на механізмах і чинниках їх формування, а також запропонував пріоритетні напрями державного регулювання.

На *інституційному забезпеченні антикризового управління* економікою зупинилася у своїй доповіді **д.е.н. проф. Л.С. Ситник (Донецький національний університет)**. Провідною у доповіді стала пропозиція про створення національної корпорації антикризового управління економікою (НКАУЕ) з адекватними механізмами її фінансового, правового та інформаційного забезпечення.

З базовими положеннями щодо *оновлення концепції державної промислової політики* України на сучасному етапі її розвитку ознайомила присутніх **к.е.н. Л.О. Збараська (ІЕП НАН України, м. Донецьк)**. У доповіді було висвітлено етапи формування промислової політики, умови та чинники, які впливають на її вироблення й реалізацію. Особливі акценти були зроблені на необхідності відходу від суто техніко-технологічних підходів до більш ретельного опрацювання стратегій формування нових конкурентних переваг, зміцнення геоекономічних та виробничо-ринкових позицій національної промисловості на зовнішніх регіональних та глобальних ринках промислових товарів і послуг.

Декілька доповідей було присвячено *проблемам функціонування й розвитку окремих видів промислової діяльності*. Зокрема **к.е.н. Л.Л. Стариченко (ІЕП НАН України, м. Донецьк)** зупинився на актуальних питаннях державного регулювання розвитку вугільної галузі та його законодавчого оформлення. У доповіді **к.е.н. І.А. Фесенко (Національний гірничий університет, м. Дніпропетровськ)** йшлося про особливості функціонування вугільної галузі в умовах інтеграції України у світову економіку. Про бачення ролі держави у подоланні кризи та розвитку хімічної галузі доповіла учасникам конференції **к.е.н. Г.З. Шевцова (Технологічний інститут Східноукраїнського національного**

університету ім. В. Даля, м. Сєвєродонецьк).

У центрі наукового обговорення були також *проблеми активізації інноваційної діяльності*. Основні причини, які стримують процес *формування національної інноваційної системи*, зокрема на регіональному рівні, проаналізував **к.е.н. С.М. Кацура (ІЕП НАН України, м. Донецьк)**. Тема перспективних *напрямів і моделей активізації інноваційно-інвестиційної діяльності* підприємств в умовах міжрегіональної інтеграції України знайшла відображення у доповіді **к.е.н. М.Ф. Іванова (Донбаська національна академія будівництва і архітектури, м. Макіївка)**. Доповідь **к.т.н. В.А. Денисюка (Центр дослід**

жень науково-технічного ім. Г.М. Доброва НАН України, м. Київ) було присвячено аналізу передових виробничих технологій як важливого критерію інноваційної активності галузей економіки, нарощування науково-технічного потенціалу та чутливості до нового і прогресивного, а також удосконаленню методологічних і методичних засад їх статистичного обліку.

З інтересом вислухали учасники конференції доповіді, присвячені *соціально-трудовам аспектам розвитку промисловості*. Науково обгрунтовані висновки щодо необхідності забезпечення високого рівня скоординованості і збалансованості промислової політики та політики у сфері зайнятості прозвучали у доповіді **д.е.н. проф. О.Ф. Новікової (ІЕП НАН України, м. Донецьк)**. Проблеми *формування трудового потенціалу* промисловості з огляду на демографічні процеси, політику оплати праці, недоліки системи підготовки кадрів були у центрі доповіді **д.е.н. В.П. Антонюк (ІЕП НАН України, м. Донецьк)**. Пріоритетам і особливостям *соціальної орієнтації підприємств* присвятила свою доповідь **д.е.н. проф. О.В. Мартякова (ІЕП НАН України, м. Донецьк)**.

У доповіді **д.е.н. проф. Ю.В. Пасічника (Державний технологічний**

університет, м. Черкаси) увагу було зосереджено на актуальності суттєвого *поліпшення інформаційного забезпечення* стратегічного розвитку промислових підприємств. Методичний підхід до *розробки моделей конкурентоспроможності підприємства* та його стратегії, розроблений групою науковців *Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*, запропонувала **к.е.н. Н.О. Лісова**.

Учасники конференції заслухали також ряд доповідей з актуальних *проблем оподаткування, кредитування та інших форм фінансового забезпечення* інвестиційно-інноваційної діяльності, *структурної перебудови регіональної економіки*, поліпшення *управління природоохоронною діяльністю* тощо.

На жаль, формат проведення конференції не дав можливості виступити усім бажаючим. Проте **видання матеріалів конференції** у вигляді *збірника тез доповідей і повідомлень*, які були надані всім її учасникам, створює умови для детального ознайомлення з основними науковими напрацюваннями у робочому режимі.

Конференцію було завершено ухваленням *Рекомендацій (див. нижче)*, у яких знайшли відображення як основні результати наукових досліджень проблем промислового розвитку в Україні, так і практичні пропозиції стосовно реалізації актуальних напрямів і завдань ефективної промислової політики.

Заст. голови оргкомітету конференції
зав. відділу економічних проблем
розвитку промислового виробництва
ІЕП НАН України
к.е.н. Л.О. Збаразська